

Vaikystės be smurto užtikrinimas

Fizinių bausmių draudimo namų aplinkoje
įgyvendinimo rekomendacijos

Leidėjas	Baltijos Jūros Valstybių Tarybos sekretoriatas Slussplan 9, PO Box 2010, 103 11 Stokholmas, Švedija
Autoriai	Anna Henry ir Triona Lenihan, Visuotinė iniciatyva dėl visų fizinių bausmių vaikams panaikinimo
Redaktoriai	Turid Heiberg ir Annabel Egan
Programos partneriai	Baltijos jūros valstybių taryba; Švedijos sveikatos ir socialinių reikalų ministerija; Estijos socialinių reikalų ministerija; Suomijos socialinių reikalų ir sveikatos ministerija; Latvijos gerovės ministerija; Lenkijos vaikų teisių ombudsmenas; „Visuotinė iniciatyva dėl visų fizinių bausmių vaikams panaikinimo“
Ekspertų indėlis	Daja Wenke
Bendraautorai	Estija: Joanna Karu, Sirje Rass, Tiina Valvas. Suomija: Prijo Lillsunde ir Tiina Muukkonen. Visuotinė iniciatyva dėl visų fizinių bausmių vaikams panaikinimo: Anna Henry ir Triona Lenihan. Islandija: Heida Bjorg Palmadottir. Airija: Maria Corbett. Latvija: Evita Berke, Liene Kauliņa-Bandere ir Nadina Millere. Lietuva: Aušra Kurienė ir Ieva Braškienė. Malta: Ruth Farrugia. Lenkija: Aneta Mikolajczyk. Švedija: Asa Landberg, Bodil Langberg, Cristina Barbaglia, Hanna Linell, Josefin Michanek, Moa Mannheimer, Pernilla Leviner, Sibel Korkmaz, Simone Ek, Staffan Janson ir Stefan Wiklund. BJVT sekretoriatas: Shawwna von Blixen ir Marlene Riedel.
Dizainas	Myah Design www.myahdesigns.com
Kūrybinė grupė	Shawwna von Blixen ir Marlene Riedel

ISBN: 978-91-985551-1-0

2018

Šį darbą licencijuoja Baltijos Jūros Valstybių Taryba pagal „Creative Commons“ Priskyrimas - Nekomercinis naudojimas - Jokių išvestinių kūrinių 4.0 tarptautinę licenciją. Jei norite peržiūrėti licenciją, apsilankykite <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0>

Norėtumėte išversti šį leidinį?

Prašome kreiptis į Baltijos Jūros Valstybių Tarybą, jei norite sužinoti daugiau apie formatą, akreditaciją ir autorių teises.

turinys

programa „vaikystė be smurto“	1
-------------------------------------	---

01

įžanga ir pagrindinės idėjos	4
------------------------------------	---

02

pagrindiniai draudimo namų aplinkoje įgyvendinimo argumentai	6
---	----------

2.1 kas yra „namai“?	6
2.2 kas yra „fizinė bausmė“?	6
2.3 visiško ir aiškaus draudimo būtinybė	6
2.4 neigiamas fizinių bausmių poveikis	7
2.5 teigiamas fizinių bausmių panaikinimo namų aplinkoje poveikis	8

03

įgyvendinimo principai uždraudimas namų aplinkoje	10
--	-----------

3.1 būtinas jėgos panaudojimas, kai žmones reikia apsaugoti nuo žalos	10
3.2 principas „de minimis“	10
3.3 geriausi vaiko interesai	11

04

dažnai pasitaikančių įgyvendinimo kliūčių įveikimas	14
--	-----------

4.1 supratimo dėl draudimo namų aplinkoje stiprinimas	14
4.2 pranešimų ir persiuntimų kitoms institucijoms skaičiaus didinimas	17

05

atsakas į fizinių bausmių taikymo atvejus	20
--	-----------

5.1 vaikų įtraukimas į paslaugų kūrimą ir atsakas į susirūpinimą keliančius atvejus	20
5.2 teigiamos intervencijos šeimų rėmimui	21
5.3 į vaikus orientuotos paslaugos	21
5.4 ribų nustatymas	22

programa „vaikystė be smurto“

pakeiskime pasaulį: kad vaikystė be smurto taptų realybe

Nacionalinio įstatymo, draudžiančio vaikų fizinės bausmės bet kurioje aplinkoje, įskaitant namus, priėmimas yra esminis pasiekimas. Tai yra aiškus pranešimas, kad fizinės bausmės yra smurto prieš vaikus forma, kuri jau nebėra nei socialiai priimtina, nei teisiškai leistina. Įsigaliojus draudimui, visuomenės ir valstybės privalo investuoti į veiksmingą jo įgyvendinimą. Visame pasaulyje šalys susiduria su šiuo iššūkiu, o tikslas – panaikinti vaikų fizinės bausmės – dabar įtrauktas tiek į nacionalines, tiek ir regionines darbotvarkes.

Baltijos jūros regionas yra beveik vaikų „fizinės bausmių netaikymo zona“, nes 10 iš 11 regiono šalių jau yra uždraudusios fizinės bausmės visose aplinkose. Švedija buvo pirmoji šalis pasaulyje, kurioje priimtas teisinis draudimas 1979 m.; Suomija (1983 m.), Norvegija (1987 m.), Danija (1997 m.), Latvija (1998 m.), Vokietija (2000 m.), Islandija (2003 m.), Lenkija (2010 m.), Estija (2015 m.) ir Lietuva (2017 m.). Rusijos Federacija teisinio draudimo dar neįvedė.

Baltijos jūros regionas yra įvairialypis. Kai kurios regiono šalys turi beveik 40 metų teisinio draudimo įgyvendinimo patirtį, o kitos tik pradėjo kelionę, siekdamas užtikrinti vaikystę be smurto. Programa „Vaikystė be smurto“ remiasi išskirtiniu įsipareigojimu ir lyderyste, kurią pademonstravo regiono pokyčių kūrėjai. Tai apima politikus, valstybės pareigūnus, paslaugų teikėjus, specialistus, tyrinėtojus, šalininkus, žiniasklaidą ir piliečius, įskaitant vaikus, jaunimą ir tėvus.

Plėtra Baltijos jūros regione parodo, kad galima pakeisti požiūrį ir elgesį, o socialines normas galima transformuoti pozityvaus vaikų auginimo be smurto labui. Įsigaliojus nacionaliniam draudimui, vis daugiau tėvų atsisako taikyti fizinės bausmės auklėjant savo vaikus. Tačiau, nepaisant pasiektos pažangos, per daug vaikų vis dar patiria fizinį ir emocinį smurtą arba žeminantį bei menkinantį elgesį.

Programos „Vaikystė be smurto“ tikslas – skatinti visišką vaikų fizinių bausmių draudimo Baltijos jūros regione įgyvendinimą, daugiašalėms suinteresuotoms šalims bendradarbiaujant, planuojant ir vykdant veiksmus. Veiklos programai vadovauja Baltijos Jūros Valstybių Tarybos sekretoriatas ir ją bendrai finansuoja Europos Komisija. Penkių šalių partneriai remia Baltijos jūros regiono ministerijų ir nacionalinių institucijų sudarytą projektą: Estijos socialinių reikalų ministerija; Suomijos socialinių reikalų ir sveikatos ministerija; Latvijos gerovės ministerija; Lenkijos vaikų teisių ombudsmenas; Švedijos sveikatos ir socialinių reikalų ministerija. „Visuotinė iniciatyva dėl visų fizinių bausmių vaikams panaikinimo“ yra tarptautinis programos partneris.

Programa „Vaikystė be smurto“ parengė rekomendacinio pobūdžio pranešimus ir kampaniją, skirtą tėvams, vaikams, specialistams, šalininkams ir politikos formuotojams. Kiekviename pranešime daugiausia dėmesio skiriama konkrečiai temai; nuoseklus vadovas, draudimo įgyvendinimas namų aplinkoje, pozityvi tėvystė, sąmoningumo skatinimo kampanijos, paslaugų teikimas ir pažangos stebėseną. Be to, kampanija skatina sąmoningumą apie žalingą fizinių bausmių poveikį ir sąmoningumą, kaip svarbu vaikams turėti suaugusius asmenis, kuriais galėtų pasitikėti ir į juos kreiptis. Pranešimai ir kampanija įkvepia ir pateikia rekomendacijas bei praktines priemones, skirtas keisti visuomenę ir vaikystę be smurto paversti realybe. Nors pranešimai grindžiami Baltijos jūros regiono patirtimi, jie perteikia pagrindines idėjas ir išryškina geriausias praktikas, kurios yra svarbios ne tik 11- kai regiono valstybių, bet ir visai Europai bei už jos ribų.

Daugiau informacijos apie pranešimus ir kampaniją galima rasti adresu **www.childrenatrisk.eu/nonviolence**

01

Įžanga ir pagrindinės idėjos

Visame pasaulyje šeima yra pagrindinė visuomenės ląstelė ir, nepriklausomai nuo to, kokia ta šeima yra, ji vaidina pagrindinį vaidmenį vaiko vystymuisi ir ugdymui. Tokiu būdu šeima gali geriausiai įgalinti vaiką ir padėti jam išnaudoti visą savo potencialą. Tačiau lygiai taip pat, dažnai visai netyčia, šeima gali vaiko vystymąsi paveikti neigiamai, o kraštutiniais atvejais net kelti pavojų vaikui.

Fizinės bausmės yra labiausiai visame pasaulyje paplitusi vaikų patiriama smurto forma. Blogiausiu atveju jos gali sukelti rimtus sužalojimus ir net mirtį, ir nėra abejonių, tačiau turi būti išvengta tokio elgesio su vaikais, o nusikaltėliai privalo už tai atsakyti. Dažnai, ir pernelyg daugelyje namų, vaikai patiria tam tikro lygio smurtines bausmes, fizines ar emocines, siekiant „sudrausminti“ ar pamokyti, arba dėl klaidingo įsitikinimo, kad tai yra geriausia vaiko interesams.

Tikėjimas, kad fizinės bausmės atitinka vaiko interesus, kažkada buvo plačiai socialiai ir teisėtai priimtina, tačiau laikai pasikeitė. Dabar žinome, kad fizinės ir žeminančios ar menkinančios bausmės yra neveiksmingas drausminimo metodas ir yra susiję su įvairiomis neigiamomis pasekmėmis sveikatai ir tolesniam elgesiui. Laimei, dabar žinome daug daugiau būdų, kaip sukurti teigiamus, puoselėjančius ir pasitikėjimu pagrįstus santykius tarp tėvų ar globėjų ir vaikų, kad jie būtų naudingi abiems pusėms.

Pagal žmogaus teisių tarptautinę teisę, valstybės privalo įstatymais visiškai uždrausti ir panaikinti vaikų fizines bausmes visoje aplinkoje, įskaitant namus. Daugiau nei pusė visų JT valstybių narių arba visiškai uždraudė, arba įsipareigojo tai daryti. Namų aplinka, be abejo, yra sudėtingiausias smurto prieš vaikus naikinimo kontekstas, nes valstybės gali būti kritikuojamos už įsikišimą į „privačią“ erdvę.

PAGRINDINĖS IDĖJOS

Šiame rekomendaciniame pranešime pateikiamos šios pagrindinės idėjos:

- Siekiant užtikrinti vienodą vaikų apsaugą nuo fizinio smurto ir prievartos namuose, reikia teisės aktuose aiškiai nurodyti, kad bet kokia fizinių bausmių forma ar lygis arba bet kokia kita žeminanti ar menkinanti vaikų bausmių forma yra neteisėta. Atsižvelgiant į tradicinį teisinį ir socialinį fizinių bausmių, iki tam tikro lygio, taikymo auklėjant vaikus priimtinumą, tai yra esminis žingsnis siekiant vaikystės be smurto.
- Pagrindinis draudimo tikslas – užkirsti kelią tėvams naudoti smurtines ir kitokias žiaurias ar menkinančias bausmes, taikant palaikančias ir švietėjiškas, o ne baudžiančias, intervencijas. Taigi visi pranešimai apie smurtą prieš vaikus turėtų būti tinkamai ištirti ir užtikrinta vaikų apsauga nuo pakenkimo.
- Dažnai pasitaikanti baimė susijusi su fizinių bausmių draudimo įvedimu – baimė, kad dėl to padidės tėvų persekiojimas ir padaugės atskirtų šeimų. Tai gali sukelti pasipriešinimą teisinei ir socialinei reformai ir nenorą pranešti apie įtariamus ar nustatytus smurto atvejus namuose. Turi būti imtasi priemonių, kurios skatintų pranešti apie smurto atvejus ir gerintų vaikų, tėvų ir kitų globėjų bei visų su vaikais ir vaikams dirbančių asmenų supratimą, kad draudimas yra švietėjiška, o ne baudžiančioji priemonė.
- Šeimos vienovės išsaugojimas ir atskyrimo prevencija yra pagrindiniai vaiko apsaugos sistemos tikslai. Kai nustatomas fizinių bausmių taikymo namuose atvejis, tinkamiausias ir geriausias vaiko interesus atitinkantis atsakas yra pagalba tėvams, siekiant pakeisti jų elgesį ir atkurti ar sustiprinti šeimos gebėjimą rūpintis vaiku. Tais atvejais, kai vaikas negali likti savo šeimoje, nes ten jam gresia pavojus, pirmiausia reikia įvertinti ir atsižvelgti į geriausias vaiko interesus. Atsižvelgiant į konkrečias aplinkybes, geriausi vaiko interesai turi būti atskirai nustatomi kiekvienu konkrečiu atveju.

02

pagrindiniai draudimo namų aplinkoje įgyvendinimo argumentai

Siekiant užtikrinti vienodą vaikų apsaugą nuo fizinio smurto ir prievartos namuose, reikia teisės aktuose aiškiai nurodyti, kad bet kokia fizinių bausmių forma ar lygis arba bet kokia kita žeminanti ar menkinanti vaikų bausmių forma yra neteisėta. Atsižvelgiant į tradicinį teisinį ir socialinį fizinių bausmių, iki tam tikro lygio, taikymo auklėjant vaikus priimtinumą, tai yra esminis žingsnis siekiant vaikystės be smurto.

2.1 KAS YRA „NAMAI“?

Šiandien vaikai auga įvairios sudėties šeimose ar aplinkoje. Šiame pranešime naudojami terminai „namai“ ir „šeima“ yra naudojami pakaitomis ir reiškia bet kokią aplinką, kurioje vaikas gyvena. JT Vaiko teisių komitetas teigia, kad interpretuojant JT Vaiko teisių konvenciją (JTVTK), sąvoka „šeima“ turi būti aiškinama plačiąja prasme, įtraukiant biologinius tėvus, įtėvius ar globėjus arba, jei reikia ir jei tai numato vietos papročiai, išplėstinės šeimos narius ar bendruomenės narius.¹

JTVTK palaiko šeimą kaip pagrindinę visuomenės grupę ir natūralią aplinką vaikų augimui ir gerovei. Komitetas reikalauja, kad valstybės gerbtų ir remtų šeimą, o taip pat gerbtų tėvų ir globėjų teises ir pareigas teikti vaikams tinkamą auklėjimą ir pamokymus. Vaiko teisių komitetas aiškiai nurodo, kad auklėjimo ir pamokymų „tinkamas“ aiškinimas turi būti suderintas su visais Konvencijos straipsniais, o tai nepalieka vietos smurtinėms ar kitoms žiaurioms ar žeminančioms drausmės formoms pateisinti.²

2.2 KAS YRA „FIZINĖ BAUSMĖ“?

Vaiko teisių komitetas fizinę bausmę apibrėžia kaip „bet kokią bausmę, kai taikoma fizinė jėga ir kuria siekiama sukelti tam tikro laipsnio skausmą ar diskomfortą, nors ir lengvą“.³ Tai dažnai reiškia, kad vaikui suduodama ranka arba daiktu, tokiu kaip lazda, diržas, batas arba medinis šaukštas, arba, pavyzdžiui, jam spiriama, vaikas purtomas ar mėtomas, jam žnybiama, pešami plaukai ar sukamos ausys, vaikas verčiamas likti nepatogia padėtimi, jis deginamas, plikomas ar yra verčiamas kažką nuryti. Tai taip pat apima ne fizines bausmių formas, kurios taip pat yra žiaurios ir žeminančios ir todėl nesuderinamos su Konvencija, pvz., tai, kas menkina, žemina vaiką, taip pat kai vaikui grasinama, jis gąsdinamas ar iš jo tyčiojasi. Komiteto nuomone, kiekvienu atveju fizinė bausmė yra žeminanti.⁴

2.3 VISIŠKO IR AIŠKAUS DRAUDIMO BŪTINYBĖ

Žmogaus teisių tarptautinė teisė aiškiai nurodo, kad fizinių bausmių taikymas pažeidžia vaiko teisę į pagarbą jo kaip žmogaus orumui ir fiziniam neliečiamumui, taip pat jo teisę į sveikatą, vystymąsi,

¹ JT Vaiko teisių komitetas, Bendrasis komentaras Nr. 14 (2013) dėl vaiko teisės į tai, kad pirmenybė būtų teikiama jo interesams (3 straipsnio 1 paragrafas), 59 paragrafas.

² JT Vaiko teisių komitetas, Bendrasis komentaras Nr. 8 (2006) dėl „Vaiko teisės į apsaugą nuo fizinių bausmių ir kitų žiaurių ar žeminančių bausmių formų (19 straipsnis, 28 straipsnio 2 paragrafas ir 37 straipsnis ir kt.)“, 27–28 paragrafai.

³ Ten pat, 11 paragrafas.

⁴ Ten pat.

ugdymą ir laisvę nuo kankinimų ir kito žiauraus, nežmoniško ar žeminančio elgesio, ar bausmių. Šalyse, kuriose draudžiamos suaugusiųjų fizinės bausmės ir prievarta, vaikų fizinių bausmių teisėtumas pažeidžia vaiko teisę nepatirti jokios diskriminacijos dėl savo amžiaus. Tokio pobūdžio diskriminacija labai simboliškai rodo prastą vaikų statusą visuomenėje ir palaiko požiūrį, kad vaikas yra nuosavybė, o ne asmenybė ar visų teisių turėtojas.

Daugelyje šalių arba tam tikrose gyventojų grupėse fizinės ir kitos žeminančios bausmės vis dar laikomos reikalingomis užtikrinti vaiko auginimo ir mokymo efektyvumą arba kaip religinė ar kultūrinė teisė arba būtinybė. Atsižvelgiant į tradicinį teisinį ir socialinį fizinės bausmės priimtinumą, Vaiko teisių komitetas pasiūlė, kad be įstatymų, kuriais leidžiama taikyti fizinės bausmės panaikinimo, bausmių draudimas reikalauja, kad teisės aktuose būtų aiškiai nurodyta, jog bet kokia fizinių bausmių forma ar lygis, arba bet kokia kita žeminanti ar menkinanti vaikų bausmių forma yra neteisėta bet kokioje aplinkoje.⁵

FIZINIŲ BAUSMIŲ UŽDRAUDIMAS PASIEKIAMAS, KAI:

- Teisės aktai aiškiai draudžia, arba neabejotinai aiškina kaip draudimą, visas fizinės ir kitas žiaurias bei žeminančias bausmes.
- Naudojama kalba yra aiški ir negali būti aiškinama neteisusiai.
- Įstatymas neturi palikti jokių abejonių, kad vaikai neturėtų būti fiziškai baudžiami ir neturėtų patirti žeminančių ar menkinančių bausmių.
- Nėra teisinių spragų, kurias galėtų panaudoti tie, kurie siekia pateisinti arba apginti smurtinių bausmių iki tam tikro lygio taikymą prieš vaikus.
- Visos teisinės apsaugos ar fizinių bausmių leidimai panaikinami taip, kad baudžiamoji teisė dėl fizinio smurto ar prievartos būtų vienodai taikoma tiek užpuolimų prieš vaikus, tiek ir prieš suaugusius atvejais, neatsižvelgiant į tai, ar jos taikymas yra laikomas drausme ar bausme.e.

FIZINIŲ BAUSMIŲ UŽDRAUDIMAS NEPASIEKIAMAS:

- Įstatymais, kurie aiškiai nenurodo fizinių bausmių draudimo, pavyzdžiui, įstatymai, draudžiantys „visų formų smurtą“ arba patvirtinantys vaiko teisę į „pagarbą žmogaus orumui ir fiziniam neliečiamumui“. Atsižvelgiant į tai, kad vaiko auginimo metu tradiciškai pripažįstamos fizinės bausmės, tikėtina, kad šie įstatymai nebus suvokiami ir aiškinami kaip draudžiantys visų rūšių fizinės bausmės. Įstatymais, draudžiančiais „fizinės bausmės, kurios daro žalą“ –

šie įstatymai gali būti aiškinami taip: jie neuždraudžia visų fizinių bausmių tiems, kurie tiki, kad fizinės bausmės yra žalingos tik tuomet, jei jos pasiekia tam tikrą žiaurumo ribą. Įstatymas turi būti aiškus, kad fizinės bausmės yra draudžiamos nepaisant jų žiaurumo ar dažnumo ir neatsižvelgiant į tai, ar buvo padaryta žala arba buvo sąmoningai siekiama padaryti žalą.

- Įstatymais, ribojančiais, o ne uždraudžiančiais taikyti fizinės bausmes (pvz., neteisėta taikyti fizinės bausmės vyresniems vaikams, bet leidžiama jaunesniems vaikams, arba draudžiama naudoti įrankį (daiktą), bet leidžiama pliaukštelėti) – šie vadinamieji „kompromisiniai įstatymai“ visiškai draudimo neužtikrina.

2.4 NEIGIAMAS FIZINIŲ BAUSMIŲ POVEIKIS

Fizinės bausmės yra labiausiai paplitusi smurto prieš vaikus forma. Vidutiniškai apie 80 proc. vaikų visame pasaulyje yra patyrę tam tikrą smurtinį „sudrausminimą“ (fizinės bausmės ir/arba psichologinę agresiją),⁶ ir maždaug 1,3 mlrd. 1–14 metų amžiaus vaikų patyrė fizinės bausmės per vienerius metus.⁷ Mažesni vaikai,⁸ vaikai su negalia⁹ ir LGBTIA (lesbietės, gėjai, biseksualūs, translyčiai, interseksualai, asekualūs) vaikai yra ypač jautrūs fizinėms bausmėms, o vyresni vaikai dažniau patiria emocinį smurtą. Fizinės bausmės patirtis taip pat gali priklausyti nuo lyties, nes mergaitės ir berniukai gali patirti skirtingų rūšių bausmės ir gali būti baudžiami už skirtingą elgesį.

Fizinių bausmių keliami pavojai yra reikšmingi ir sukeltantys rimtus padarinius. Be tiesioginės fizinės žalos, vis daugiau mokslinių tyrimų fizinės bausmės sieja su prastesne psichine sveikata, blogesniu smegenų vystymusi, netinkamais moraliniais motyvais ir prastesniais mokymosi rezultatais, taip pat su padidėjusia agresija ir dažnesniu antisocialiniu elgesiu bei sugadintais šeimos santykiais.¹⁰ Daugelis šių neigiamų pasekmių gali užsitęsti iki pilnametystės, įskaitant prastesnę psichinę sveikatą ir didesnę palankumą smurtui bei jo taikymą tolesniame gyvenime, ypač didesnę galimybę patirti smurtą tarp artimų partnerių, ir tapti arba auka, arba smurtautoju.¹¹

Įrodymai apie žalingą fizinių bausmių poveikį papildo tolesnius įtikinamus argumentus dėl fizinių bausmių taikymo panaikinimo, tačiau svarbu nepamiršti, kad svarbiausia čia yra vaikų, kaip žmonių, teisės. Mes neieškome įrodymų apie fizinių bausmių poveikį moterims, vyresnio amžiaus žmonėms ar bet kuriai kitai grupei, kurie paskatintų panaikinti jų taikymą, mums pakanka to, kad tokios bausmės pažeidžia esmines teises.

⁵ Ten pat, 34 paragrafas.

⁶ Jungtinių Tautų vaikų fondas, Paslėpta tiesiai prieš akis (Niujorkas: UNICEF, 2014).

⁷ Sužinokite apie smurtą vaikystėje. Panaikinkite smurto taikymą vaikystėje. 2017 m. pasaulinė ataskaita (Naujasis Delis: Sužinokite apie smurtą vaikystėje, 2017).

⁸ Vaikystė be smurto: Perėjimas nuo fizinių bausmių taikymo Baltijos jūros regione, Švedijos nacionalinė konsultacijų ataskaita 2017 m. gegužės 8–10 d.

⁹ C. Hendricks, J.E. Lansford, K. Deater-Deckard, M. Bornstein, „Ryšys tarp vaikų negalios ir globėjų drausminimo metodų mažas ir vidutines pajamas gaunančiose šalyse“, Vaikų vystymasis, 2014 (85 (2)), p. 513–531.

¹⁰ E. T. Gershoff, „Fizinės bausmės baudžiantys tėvai ir su tuo susijęs vaikų elgesys bei patirtis: Metaanalitinė ir teorinė apžvalga“, *Psichologijos biuletenis* 2002 (128(4)), p. 539–579; E. T. Gershoff, A. Grogan-Kaylor, „Pliaukštelėjimas ranka ir pasekmės vaikui: Seni nesutarimai ir nauja metaanalizė“, *Šeimos psichologijos žurnalas* 2016 (30(4)), p. 453–469.

¹¹ Visuotinė iniciatyva dėl visų fizinių bausmių vaikams panaikinimo, 2016; J. R. Temple, H. J. Choi, T. Reuter, D. Wolfe, C. A. Taylor, S. Madigan, L. E. Scot, „Vaikų fizinės bausmės ir smurtinių nusikaltimų įvykdymo per pasimatymus perspektyva“, 2017. *Pediatrijos žurnalas*, internete paskelbtas 2017 m. gruodžio 4 d.

2.5 TEIGIAMAS FIZINIŲ BAUSMIŲ PANAIKINIMO NAMŲ APLINKOJE POVEIKIS

Teigiami pokyčiai, susiję su požiūrio ir praktikos dėl vaikų drausminimo ir ugdymo pasikeitimais po fizinių bausmių draudimo įvedimo, yra dideli. Tai galima pastebėti Baltijos jūros regione, kur prieš ir po įstatymo reformos keliose šalyse buvo atlikti lyginamieji tyrimai.

PAVYZDŽIAI

Švedijoje suaugusiųjų pritarimas fizinėms bausmėms ir jų taikymas nuosekliai mažėjo nuo pat draudimo įvedimo 1979 m. 1970 m. maždaug pusei vaikų būdavo pliaukštelėjama, 1980 m. šis skaičius sumažėjo iki maždaug trečdaliao, o po 2000 m. liko vos keletas procentų. Pokyčiai buvo pasiekti įvairiuose politikos sektoriuose įgyvendinant įvairias priemones, įskaitant visapusišką nacionalinę visuomenės švietimo kampaniją, kurią vykdė Teisingumo ministerija, – tai lėmė labai aukštą įstatymų suvokimo lygį.¹²

Taip pat Suomijoje draudžiančius teisės aktus lydėjo visuomenės švietimo kampanija, – tai lėmė labai aukštą įstatymų suvokimo lygį.¹³ Suaugusiųjų pritarimas fizinėms bausmėms nuosekliai mažėjo nuo 43 proc. 1983 m., kai buvo priimtas draudimas, iki 34 proc. 2002 m., 29 proc. – 2006 m., 15 proc. – 2014 m. ir 13 proc. – 2017-aisiais.¹⁴

Vokietijoje jaunų žmonių, kurie pranešė, jog juos „mušė“, skaičius sumažėjo nuo 30 proc. 1992 metais iki 3 proc. 2002 metais, praėjus dvejiems metams po draudimo įsigaliojimo.

Lenkijoje, kur draudimas įsigaliojo 2010 m., „pliaukštelėjimų“ per aštuonerius metus sumažėjo 32 proc., t. y. nuo 78 proc. 2008 metais iki 46 proc. 2016 metais.¹⁵

VEIKSNIAI, KURIE PRISIDĖJO PRIE ŠVEDIJOS DRAUDIMO NAMŲ APLINKOJE SĖKMĖS:

- Tvirtas politinis susitarimas dėl teisinio draudimo buvo svarbi tolesnio jo įgyvendinimo sąlyga.
- Funkcionuojanti socialinės gerovės valstybė buvo labai svarbus veiksnys, įskaitant socialinės apsaugos, socialinių paslaugų ir prevencinės sveikatos priežiūros, skirtos visiems žmonėms, aukšto išsilavinimo lygio, ekonominės ir lyčių lygybės, prieinamumą.
- Labai jauno amžiaus vaikų patekimas į viešąją erdvę, dienos centrus ir ikimokyklinio ugdymo įstaigas, reiškė, kad smurto atvejus nustatyti yra daug lengviau.
- Sąmoningumo skatinimo kampanijos prasidėjo dar prieš priimant įstatymą ir buvo tęsiamos jau po jo priėmimo. Pagrindinė kampanijos medžiaga buvo išplatinta visiems namų ūkiams ir buvo prieinama keliomis kalbomis.
- 1993 m. įsteigta nepriklausomo vaikų ombudsmeno institucija, kuri prisidėjo prie didesnio vaikų teisių ir jų, kaip visuomenės narių, vaidmens suvokimo.
- Moksliniais tyrimais, analize ir įrodymais informuojama apie vykdomą įgyvendinimo procesą, tačiau ypač svarbūs yra periodiniai draudimo poveikio vertinimai..

¹² C. Modig (2009) „Jokio smurto – trisdešimt metų nuo visiško fizinių bausmių panaikinimo Švedijoje“, „Gelbėkite vaikus“ Švedija ir Švedijos sveikatos ir socialinių reikalų ministerija.

¹³ Centrinė vaiko gerovės sąjunga (2012), Požiūris į drausminimui skirtą smurtą, Suomija: Centrinė vaiko gerovės sąjunga ir „Taloustutkimus Oy“.

¹⁴ Vaikystė be smurto: Perėjimas nuo fizinių bausmių taikymo Baltijos jūros regione, Suominos nacionalinės konsultacijos ataskaita, 2017 m. birželio 19–20 d.

¹⁵ Nors 2017 m. šis skaičius padidėjo iki 52 proc. Žr. Vaikų ombudsmenas, Smurtas auklėjant vaikus – laikas tai panaikinti! 2017 m. Vaikų ombudsmeno ataskaita, Varšuva: Vaikų ombudsmeno biuras.

03

draudimo namų aplinkoje įgyvendinimo principai

Pagrindinis draudimo tikslas yra užkirsti kelią tėvams naudoti smurtines ir kitokias žiaurias ar menkinančias bausmes taikant palaikančias ir švietėjiškas, o ne baudžiančias, intervencijas.

Taigi visi pranešimai apie smurtą prieš vaikus turėtų būti tinkamai ištirti ir užtikrinta vaikų apsauga nuo pakenkimo.¹⁶

Toliau aprašyti principai padeda užtikrinti, jog būtų pasiektas švietimo tikslas uždrausti visas fizines bausmes namų aplinkoje, o draudimas nelemtų pernelyg intensyvaus tėvų „baudžiamojo persekiojimo“.

3.1 BŪTINAS JĖGOS PANAUDOJIMAS, KAI ŽMONES REIKIA APSAUGOTI NUO ŽALOS¹⁷

Vaikų, ypač labai mažų vaikų, auklėjimas ir priežiūra, natūraliai reikalauja dažnų fizinių veiksmų ir intervencijos, siekiant juos apsaugoti nuo pavojaus. Apsaugantys veiksmai visiškai skiriasi nuo tyčinio ir baudžiančio jėgos naudojimo, siekiant sukelti skausmą, diskomfortą ar pažeminti. Visose šalyse įstatymai, tiesiogiai ar netiesiogiai, leidžia naudoti ne baudžiančią ir būtiną jėgą žmonėms apsaugoti.

Dažnai pasitaikantis prieštaravimas fizinių bausmių uždraudimui yra klaidinga baimė, kad tėvai negalės apsaugoti vaiko, ypač mažo, nuo pavojų, pavyzdžiui, tokių kaip prisilietimas prie karšto paviršiaus ar vaikščiojimas judrioje gatvėje. Kaip paaiškino JT Vaiko teisių komitetas: „Mes, kaip suaugusieji, patys žinome skirtumą tarp apsaugančio fizinio veiksmo ir baudžiančio smurto; nėra sunku atskirti veiksmus, susijusius su vaikais.“¹⁸

3.2 PRINCIPAS „DE MINIMIS“¹⁹

Principas „de minimis“ reiškia, kad įstatymas nėra susijęs su nereikšmingais klausimais. Smurto atveju tai užtikrina, jog smulkaus smurto atveju baudžiamojon atsakomybėn patraukiama tik išskirtiniais atvejais. Taigi vienoda vaikų apsauga nuo smurto, taip pat ir šeimoje, nereiškia, kad visi jų tėvų įvykdyti vaikų fizinių bausmių atvejai, atkreipę valdžios institucijų dėmesį, turėtų paskatinti baudžiamąjį persekiojimą, kaip kad to nevyksta ir visais smurto prieš suaugusiuosius atvejais.

Valstybės turi parengti tinkamus pranešimų teikimo ir perdavimo kitoms institucijoms mechanizmus ir ištirti visus pranešimus apie smurtą prieš vaikus. Vaikų priklausomybė nuo tėvų ir unikalus šeimos santykių intymumas reiškia, kad sprendimai dėl tėvų baudžiamojo persekiojimo arba formalaus įsikišimo į šeimą kitais būdais turėtų būti vykdomi labai atsargiai. Daugeliu atvejų tikėtina, kad tėvų patraukimas baudžiamojon atsakomybėn neatitiks geriausių vaiko interesų ir turėtų būti vykdomas tik tada, kai manoma, kad tai būtina siekiant apsaugoti vaiką nuo didelės žalos. Svarbu užtikrinti veiksmingą teisėsaugos institucijų ir prokuratūros bei socialinių ar vaikų apsaugos tarnybų bendradarbiavimą, siekiant užtikrinti, kad bylos, dėl kurių nebūna baudžiamojo persekiojimo, būtų tinkamai prižiūrimos teikiant paramą vaikams ir tėvams.

¹⁶ JT Vaiko teisių komitetas, Bendrasis komentaras Nr. 8 (2006) dėl „Vaiko teisės į apsaugą nuo fizinių bausmių ir kitų žiaurių ar žeminančių bausmių formų (19 straipsnis, 28 straipsnio 2 paragrafas ir 37 straipsnis, ir kt.), 40 paragrafas.

¹⁷ Ten pat, 14-1 paragrafas

¹⁸ Ten pat, 14 paragrafas.

¹⁹ Ten pat, 40-41 paragrafas.

3.3 GERIAUSI VAIKO INTERESAI²⁰

JT Vaiko teisių konvencija suteikia vaikui teisę, kad būtų įvertinti jo geriausi interesai ir j juos atsižvelgiama kaip į svarbų veiksnį visuose su juo susijusiuose veiksmuose: tiek viešajame, tiek privačiame sektoriuje. Vaiko teisių komitetas tai laiko vienu iš keturių bendrųjų principų, padedančių aiškinti ir įgyvendinti visas vaiko teises.

KOMITETAS PABRĖŽIA, KAD GERIAUSI VAIKO INTERESAI YRA TRIGUBA KONCEPCIJA:²¹

- **Pagrindinė teisė:** Garantija, jog ši teisė bus įgyvendinta kaskart, kai bus priimtas sprendimas dėl vaiko, vaikų grupės ar vaikų apskritai, ir kad dėl jos gali būti kreipiamasi į teismą.
- **Esminis aiškinamasis teisinis principas:** Jei teisinė nuostata gali būti aiškinama daugiau nei vienu būdu, turėtų būti pasirinktas veiksmingiausiai geriausių vaiko interesus atitinkantis aiškinimas, grindžiamas visomis Konvencijoje ir jos pasirenkamuosiuose protokoluose numatytais teisėmis.
- **Darbo tvarkos taisyklė:** Vertinant ir nustatant geriausių vaiko interesus, reikalingos procedūrinės garantijos, o valstybės privalo sugebėti parodyti, kad į vaikų interesus buvo aiškiai atsižvelgta priimant sprendimą, įskaitant: kas yra laikoma geriausia vaiko interesais; kokiais kriterijais grindžiamas sprendimas; ir kaip buvo atsižvelgta į geriausių vaiko interesus, palyginus su kitomis aplinkybėmis.

Geriausių vaiko interesų samprata yra lanksti ir lengvai pritaikoma bei įstatymų leidėjų, teismų ir kitų institucijų turi būti aiškinama ir įgyvendinama individualiai, vadovaujantis visais Konvencijos straipsniais. Atskirų sprendimų priėmimui geriausi vaiko interesai turi būti įvertinti ir nustatyti atsižvelgiant į konkrečias, būtent to vaiko aplinkybes. Kolektyvinių sprendimų priėmimui, pvz., Teisės aktų leidėjui, reikia įvertinti ir nustatyti geriausių vaiko interesus apskritai, atsižvelgiant į konkrečios grupės ir (arba) apskritai vaikų aplinkybes²²

KOMITETAS PABRĖŽĖ, KAD VERTINANT VAIKŲ GERIAUSIUS INTERESUS, REIKIA APSVARSTYTI:

- Vaiko požiūrį ir tapatumą
- Šeimyninę aplinką ir, jei reikia, santykių palaikymo būdus
- Priežiūrą, įskaitant vaiko priežiūros, apsaugos ir saugumo tęstinumą
- Vaiko pažeidžiamumo situaciją
- Vaiko teises į sveikatą, vystymąsi ir švietimą.

Komitetas aiškiai nurodė, kad bet koks fizinės bausmės ar kitokios žiaurios ar žeminančios bausmės lygis negali būti laikomas kaip atitinkantis geriausių vaiko interesus. Jis tvirtina, kad „geriausių vaiko interesų aiškinimas turi atitikti visą konvenciją, įskaitant pareigą apsaugoti vaikus nuo visų formų smurto...“ ir kad tai negali būti naudojama pateisinant praktiką, įskaitant fizinės bausmės, kuri pažeidžia vaiko teisę į žmogaus orumą ir fizinį neliečiamumą.²³

Šeimos išskyrimo prevencija ir šeimos vienybės išsaugojimas yra svarbios Konvencijos ir vaiko apsaugos sistemos sudedamosios dalys. Todėl vaiko atskyrimas nuo tėvų ir (arba) tėvų baudžiamasis persekiojimas gali būti laikomas atitinkančiu geriausių vaiko interesus tik kraštutiniais atvejais, kai iškyla pavojus vaiko saugumui ir sveikatai. Esminis fizinių bausmių taikymo prieš vaikus šeimoje draudimo tikslas yra užkirsti kelią smurtui prieš vaikus, keičiant požiūrį ir praktiką bei skatinant pozityvias, nesmurtines ir dalyvavimą skatinančias vaikų auklėjimo formas.

²⁰ JT Vaiko teisių komitetas, Bendrasis komentaras Nr. 5 (2003) „Dėl bendrųjų priemonių, įgyvendinant Vaiko teisių konvenciją“ (4, 42 straipsniai ir 44 straipsnio 6 paragrafas) ir Bendrasis komentaras Nr. 14 (2013) „Dėl vaiko teisės į tai, kad pirmiausia būtų atsižvelgiama į jo interesus“ (3 straipsnio 1 paragrafas).

²¹ Vaiko teisių komitetas, Bendrasis komentaras Nr. 14 (2013) dėl vaiko teisės į tai, kad pirmenybė būtų teikiama jo interesams (3 straipsnis, 1 paragrafas), 6 paragrafas.

²² Ten pat, 34 paragrafas.

²³ JT Vaiko teisių komitetas, Bendrasis komentaras Nr. 8 (2006) dėl „Vaiko teisės į apsaugą nuo fizinių bausmių ir kitų žiaurių ar žeminančių bausmių formų“ (19 straipsnis, 28 straipsnio 2 paragrafas, 37 straipsnis, ir kt.), 26 paragrafas.

04

dažnai pasitaikančių įgyvendinimo kliūčių įveikimas

Dažnai pasitaikanti baimė susijusi su fizinių bausmių draudimo įvedimu yra ta, kad dėl to padidės tėvų persekiojimas ir padaugės atskirtų šeimų. Tai gali sukelti pasipriešinimą teisei ir socialinei reformai ir nenorą pranešti apie įtariamus ar nustatytus smurto atvejus namuose. Turi būti imtasi priemonių, kurios skatintų teikti pranešimus ir gerintų vaikų, tėvų ir kitų globėjų bei visų su vaikais ir vaikams dirbančių asmenų supratimą, kad draudimas yra mokomoji, o ne baudžiančioji priemonė.

4.1 SUPRATIMO DĖL DRAUDIMO NAMŲ

APLINKOJE STIPRINIMAS

Fizinių bausmių draudimo namų aplinkoje įvedimo priešinkai dažnai teigia, jog dėl to padidės tėvų baudžiamasis persekiojimas ar įkalinimas, arba vaikai bus paimti globai. Tačiau valstybės, kurios įteisino draudimą, nepateikia šį požiūrį patvirtinančių įrodymų. Nepaisant to, kad trūksta įrodymų, baimė dėl padidėjusio tėvų baudžiamąjį persekiojimą, kaip draudimo pasekmės, gali būti didelė kliūtis reformai.

Be to, vaikų fizinės bausmės daugelį žmonių veikia labai asmeniškai. Daugelis žmonių vaikystėje buvo mušami ir daugelis tėvų mušė savo vaikus, o mums nepatinka blogai galvoti apie savo tėvus ar apie savo pačių tėvystę. Tai gali trukdyti klausimą svarstyti užjaučiant, logiškai ar pagrindžiant teisėmis. Daugelyje šalių fizinės bausmės išlieka giliai įsišaknijusi tradicinė praktika, iš kartos į kartą perduodamas įprotis, kaip vaiko auginimo kultūros dalis, o kai kuriais atvejais jas palaiko religiniai įsitikinimai. Todėl kartais prieštaravimas tėvų ar kitų globėjų „teisei“ ar „pareigai“ taikyti fizinės bausmės, gali būti sutinkamas ypač priešiška.

Šių susirūpinimą keliančių klausimų sprendimas turi sudaryti draudimo namuose įgyvendinimo strategijos dalį.²⁴ Toliau aptariami svarbūs teisės gynimo būdai ir metodai, kurie gali prisidėti prie padidėjusio supratimo ir sąmoningumo dėl draudimo, o taip pat padidinti paramą draudimui ir prisidėti prie požiūrio ir elgesio, susijusio su smurto naudojimu auginant vaikus, pokyčių.

4.1.1 SĄMONINGUMO SKATINIMO KAMPANIJA

Sąmoningumo skatinimas yra gyvybiškai svarbus elementas formuojant pritarimą įstatymui paremti ir siekiant elgsenos pokyčių ir socialinio virsmo. Tai apima asmenų ir bendruomenių informavimą apie teisinę struktūrą, fizinių bausmių poveikį, pozityvios tėvystės bei tėvams ir vaikams prieinamą paramos paslaugų teikiamą naudą. Šalyse, įgyvendinančiose visišką draudimą, buvo nustatyta keletas pagrindinių sąmoningumo skatinimo veiksmų elementų, kurie yra ypač naudingi, kad būtų užtikrintas įstatymų supratimas ir parama bei darytų įtaką elgsenos pokyčiams. Kampanijos turėtų būti laipsniškos, ilgalaikės ir turėti plačią tikslinę auditoriją. Ilgalaikio požiūrio ir praktikos pasikeitimui reikės nuolatinių pastangų, todėl turėtų

24 Dažniausiai užduodami klausimai ir prieštaravimai dėl fizinių bausmių uždraudimo namuose aptariami brošiūrų serijoje, kuri yra išversta į daugiau nei dešimt kalbų: Visuotinė iniciatyva dėl visų fizinių bausmių vaikams panaikinimo ir „Saugokite vaikus“ Švedijoje (2017). Visų vaikų fizinių bausmių uždraudimas: Atsakymai į dažniausiai užduodamus klausimus

būti numatyti ilgalaikiai ir pasikartojantys veiksmai bei jų finansavimas, remiantis tuo būtų mokomasi iš ankstesnių kampanijų ir iniciatyvų ir jos būtų tęsiamos.²⁵

Kampanijos turėtų motyvuoti tėvus ir globėjus skatindamos sąmoningumą apie neigiamą fizinių bausmių poveikį vaikų sveikatai ir vystymuisi. Skatinant požiūrio ir elgesio pokyčius labai svarbu pateikti informaciją apie pozityvią tėvystę ir vaikų auklėjimo bei smurto strategijų naudą, skatinančią sveiką vaikų vystymąsi, streso mažinimą bei tėvų ir vaikų santykių stiprinimą.

Efektyviose kampanijose turi būti nagrinėjamas fizinių bausmių, grindžiamų kultūra ar religija, pateisinimas, įskaitant įrodymus ir tyrimus, o taip pat kultūrinius ir teologinius argumentus, skirtus klaidingam suvokimui, požiūriui ir įsitikinimams išspręsti. Jos taip pat turėtų įkvėpti veikti, pvz., penkiose Europos šalyse vykusioje kampanijoje „Pamatykite, išgirskite, papasakokite“, žmonės buvo skatinami pastebėti smurto požymius ir imtis veiksmų.

Tiek prieš įstatymo reformą, tiek po jos įgyvendinimo, tėvams ir vaikams skirtas visuomenės švietimas turėtų pabrėžti draudimo tikslą ir tai, kaip jis bus įgyvendintas. Norint išsklaidyti dažnai pasitaikančią baimę, jog draudimas paskatins dažnesnį baudžiamąjį tėvų persekiojimą, reikėtų pabrėžti šiuos pagrindinius dalykus.

Pagrindinis vaikų fizinių bausmių šeimoje draudimo tikslas yra prevencija, t. y. užkirsti kelią smurtui prieš vaikus, keičiant požiūrį ir praktiką, pabrėžiant vaikų teisę į vienodą apsaugą nuo smurto ir skatinant pozityvias, nesmurtines vaikų auginimo formas.

Vienoda vaikų apsauga reiškia, kad vaiko užpuolimas bus lygiai toks pats nusikaltimas, kaip ir tuo atveju, jei būtų užpultas suaugęs asmuo. Tačiau baudžiamosios atsakomybės taikymas visoms tėvų taikomoms fizinėms bausmėms nereikia, neišvengiamo arba dažno tėvų baudžiamojo persekiojimo. Siekiant geriausių vaiko interesų, tai daroma labai retai, nes vaikai yra glaudžiai susiję su tėvais ir nuo jų priklausomi. Baudžiamasis persekiojimas turėtų būti vykdomas tik tada, kai tai yra vienintelis būdas apsaugoti vaiką.

Nors ir smulkūs suaugusių žmonių vienas kito užpuolimai akivaizdžiai yra neteisėti, jie retai patenka į teismą dėl „de minimis“ principo, pagal kurį teisė nesusijusi su nereikšmingais klausimais. Dėl sunkumų gaunant tinkamus įrodymus, dar mažiau tikėtina, kad teismuose atsidurs bylos dėl smulkesnių smurtavimų prieš vaikus. Smurto vadinimas „smulkiu“ nereikia, jog jis yra nesvarbus arba kad turėtų būti ignoruojamas ar laikomas teisėtu; tai reiškia, kad atsakas į jį turi būti švietėjiškas, pozityvus ir palaikantis, o ne neigiamas ir baudžiantis.

Tam tikrais atvejais, kai kitos palaikančios intervencijos neduoda vaisių ir kai vaiko paėmimas globai arba baudžiamasis persekiojimas reikalingas tam, kad vaikas būtų apsaugotas nuo iškilusio pavojaus, draudžiantis smurtą įstatymas padeda lengviau apsaugoti vaiką, nes kaltininkas nebegali remtis įstatymais, leidžiančiais tam tikro lygio smurtą prieš vaiką. Tai apima teisėtą „pagrįstos bausmės“ gynimą arba įstatymus, kurie tėvams ir kitiems globėjams suteikia „perauklėjimo teisę“.

PAVYZDŽIAI

Prieš ir po įstatymų reformos Švedijoje, kuri buvo įgyvendinta 1979 m., buvo vykdoma didelio masto Vyriausybės finansuojama kampanija. Jos metu kiekvienam namų ūkiui buvo išdalytos brošiūros. Be to, informacija taip pat buvo skelbiama ant pieno pakelių, siekiant užtikrinti, kad sąmoningumo skatinimas pasiektų tiek vaikus, tiek ir suaugusiuosius bei paskatintų diskusijas šeimose. Kampanija lėmė labai aukštą visuomenės sąmoningumą dėl priimto įstatymo. Iki 1981 m. daugiau nei 90 proc. švedų šeimų žinojo apie fizinių bausmių uždraudimą.²⁶

Sąmoningumo skatinimas dėl vaikų teisės į laisvę nuo smurto, pavojų, susijusių su smurto naudojimu, bei egzistuojančių pozityvių alternatyvų, turėtų visuomenėje sumažinti smurto prieš vaikus toleranciją. Todėl kai kuriose šalyse, kuriose valstybė aktyviai įgyvendino draudimą, padaugėjo pranešimų apie skriaudžiamus vaikus, ypač tais atvejais, kai draudimas yra derinamas su pareiga pranešti apie smurto atvejus. Padidėjęs pranešimų skaičius leidžia socialinėms ir vaikų apsaugos tarnybos imtis aktyvesnių veiksmų tam, kad padėtų šeimoms, kurioms reikia pagalbos, o ne todėl, kad padaugėtų bylų, pasiekiančių teismą.

Po draudimo įvedimo Švedijoje, pranešimų apie smurtą prieš vaikus skaičius išaugo, tačiau didžioji jų dauguma pateko į smulkaus smurto kategoriją. Tai rodo, kad vaikai, kuriems gresia smurtas, buvo nustatomi dar prieš padarant jiems rimtą žalą.²⁷ Iš tikrųjų draudimas nepadidino baudžiamųjų bylų ir kreipimosi į teismą atvejų skaičiaus, o tyrimai parodė, kad apkaltinamieji nuosprendžiai yra paskelbiami tik tais atvejais, kai yra aiškių įrodymų, jog remiantis Baudžiamuoju kodeksu, vaikui buvo sukeltas skausmas. Taip pat nėra jokių požymių, kad nuo draudimo įvedimo daugiau vaikų dėl fizinių bausmių taikymo prieš juos būtų perduoti alternatyviai globai.²⁸

NAUJAI ATVYKUSIŲ TĖVŲ IR VAIKŲ SĄMONINGUMO SKATINIMAS

Šalims, kuriose buvo pasiektas tvirtas socialinis sutarimas ir parama teisiniam fizinių bausmių draudimui, gali reikėti persvarstyti savo strategijas ir priimti naujus būdus, kuriais būtų galima padėti naujai atvykusiems vaikams ir tėvams. Pateikta informacija turėtų apimti

25 Žiūrėkite pvz.: https://www.unicef.org/cbsc/index_42352.html ir Fizinių bausmių taikymas Baltijos jūros regione, Estijos nacionalinė konsultacijų ataskaita 2017 m. lapkričio 15–17 d. Konsultacija Švedijoje, 2017 m. gegužės mėn.

26 C. Modig (2009) „Jokio smurto – trisdešimt metų nuo visiškų fizinių bausmių panaikinimo Švedijoje“, Švedijos „Gelbėkite vaikus“ ir Švedijos sveikatos ir socialinių reikalų ministerija.

27 J. Durrant (2000) „Karta be pliaukštelėjimų: Švedijos fizinių bausmių draudimo įtaka“, „Gelbėkite vaikus“.

28 Pernilla Leviner „Švedijos vaikų fizinių bausmių draudimas – teisinė reikšmė, įgyvendinimas ir iššūkiai“. Pristatymas, Stokholmas 2017 m. gegužės 8 d., cituota Švedijos nacionalinėje konsultacijų ataskaitoje.

kultūrinius skirtumus, vaikų ir smurto suvokimą ir tokią informaciją, jog ji padėtų ne tik suprasti įstatymą, bet ir laipsniškai keistų požiūrį ir praktiką. Migrantų ir pabėgėlių bendruomenių nariai turi galimybę tapti panašios kilmės ir kultūrų žmonių požiūrio ir elgesio pokyčių propaguotojais.

PAVYZDŽIAI

Suomijos patirtis parodė, kad informacijos pateikimas gali būti dar naudingesnis, jei jis derinamas su konsultavimu ir patarimais bei informacija, kaip tai taikyti kasdieniame šeimos gyvenime.²⁹

Švedijoje internetinę jaunimo kliniką administruoja Stokholmo apskrities taryba. Informacija apie jaunimo klinikas internete prieinama penkiomis dažniausiai vartojamomis migrantų ir prieglobsčio prašytojų kalbomis. Kartu su Švedijos jaunimo ir pilietinės visuomenės agentūra jaunimo klinikos rengia mokymo kursus, susijusius su šia svetaine.³⁰

4.1.2 ŽINIASKLAIDOS NAUDOJIMAS VIEŠIEMS

PRANEŠIMAMS

Daugelis žurnalistų ir žiniasklaidos priemonių aktyviai praneša apie su šeima susijusius klausimus, įskaitant smurtą šeimoje, vaikų ir moterų teises bei besivystančią šeimos ir tėvystės reikšmę šiuolaikinėje visuomenėje. Žurnalistai dažnai glaudžiai bendradarbiauja su pilietine visuomene, atlieka sąmoningumo skatinimo, informacijos pateikimo ir švietėjišką vaidmenį.

Baltijos jūros regiono patirtis parodė, jog žiniasklaida gali atlikti svarbų vaidmenį įtraukiant vaikų apsaugos temas į viešąsias diskusijas, įskaitant informaciją apie fizinių bausmių draudimą ir pozityvią tėvystę. Kai kuriose šalyse žiniasklaidos pranešimai apie vaiko teisių pažeidimus įstaigose padėjo daryti viešą spaudimą valstybinėms įstaigoms, kad jos vykdytų savo pareigas užtikrinant vaikų saugumą.

Valstybės, kurios ketina įgyvendinti draudimą, ir tos, kurios nori jį įgyvendinti veiksmingai, turėtų užtikrinti, kad jų įstaigos veiksmingai dirbtų su palaikančiais žurnalistais. Tai gali padėti iškelti svarbų klausimą ir informuoti tėvus bei vaikus apie draudimą, pabrėžiant, kad draudimo tikslas yra šviečiamojo, o ne baudžiamojo pobūdžio. Svarbu nustatyti pagrindinius momentus ir istorijas, kurios pritrauktų visuomenės dėmesį, ir perduoti žurnalistams tikslią atnaujintą informaciją apie įstatymą bei tyrimus, patvirtinančius neigiamą fizinių bausmių poveikį, ir supažindinti su alternatyviais pozityvaus drausminimo metodais. Taip pat svarbu įtraukti žurnalistus ir žiniasklaidos priemones, kurios yra populiarios tarp sunkiau pasiekiamų grupių, įskaitant mažumas, ir užtikrinti, kad pateikiama informacija būtų ne tik tiksli, bet ir pritaikyta jų specifiniams poreikiams.

Žiniasklaida taip pat gali suteikti viešų diskusijų platformą, pvz., socialinėse ir politinėse diskusijose, kuriose visi politikai, akademikai, specialistai ir piliečiai gali kartu aptarti šį klausimą. Tai gali būti veiksminga priemonė siekiant įtraukti piliečius į diskusijas šia tema.

Žiniasklaida gali padėti išgirsti vaikus ir pabrėžti jų nuomonės svarbą. Turėtų būti sukurtos struktūros, kurios padėtų užtikrinti, jog vaikai ir jaunimas kilę iš įvairių kultūrų ir turintys įvairius gebėjimus pristatytų skirtingas vaikystės patirtis. Vaikai gali atlikti aktyvų vaidmenį kurdami savo žiniasklaidą bei pranešimus, o tai galėtų padėti užtikrinti, jog jų indėlis būtų prasmingas ir tikslus.

Visuomet reikia atsižvelgti į etišką pranešimų pateikimą, duomenų apsaugą ir privatumą kalbant apie fizines bausmes žiniasklaidoje, ypač siekiant apsaugoti vaikų ir specialistų tapatybę.

4.1.3 DARBAS SU BENDRIJOMIS

IR RELIGINĖMIS ORGANIZACIJOMIS

Ryšiai su bendruomenėmis gali suteikti galimybių švietimui ir sąmoningumo skatinimui. Tėvų paramos grupės, vietos bendruomenių vadovai ir religiniai lyderiai gali vaidinti pagrindinį vaidmenį palaikant jų bendruomenių perėjimą nuo fizinių bausmių taikymo prie pozityvių ir dalyvavimą skatinančių vaikų auklėjimo metodų. Jie gali pasinaudoti savo padėtimi bendruomenėje, kad dirbdami su kitais padėtų pakeisti požiūrį ir praktiką, kuri gali būti įsišaknijusi kultūroje ir tradicijose. Jie taip pat gali atlikti svarbų vaidmenį vertinant įstatymo reformos poveikį.

Didėjantis religinių bendruomenių ir organizacijų skaičius aktyviai siekia panaikinti visų rūšių smurtą auklėjant vaikus, be kita ko, prieštaraujant tiems, kurie remiasi savo šventaisiais tekstais ir mokymais, pateisinančiais smurtą. Svarbiausios užuojautos, lygybės, taikos ir smurto netaikymo vertybės yra visuotinės visose pagrindinėse pasaulio religijose. Kioto deklaraciją – daugelio religijų įsipareigojimą kovoti su smurtu prieš vaikus, sukūrė visų tikėjimų religiniai lyderiai ir 2006 metais priėmė Pasaulinėje religijų už taiką asamblėjoje.³¹ Ji ragina vyriausybes uždrausti ir panaikinti visų rūšių smurtą prieš vaikus, įskaitant fizines bausmes.

Remiantis religine parama, kuria siekiama panaikinti fizinių bausmių taikymą, gali padėti įgyvendinti fizinių bausmių draudimą namų aplinkoje. Svarbu, kad palaikantys religiniai lyderiai būtų įtraukti į sąmoningumo skatinimo kampaniją bei būtų konsultuojami apie geriausius metodus, kuriuos galima taikyti jų tikėjimo tradicijų ribose, būtų rasta būdų, kaip panaudoti jų įtaką ir bendravimo, lyderystės bei erudicijos įgūdžius. Taip pat pateikiamos rekomendacijos, remiančios tuos, kurie dirba su

29 Vaikystė be smurto: Perėjimas nuo fizinių bausmių taikymo Baltijos jūros regione, Suomijos nacionalinė konsultacijų ataskaita, 2017 m. birželio 19–20 d.

30 Ola Florin „Vyru smurto prieš moteris prevencija ir vaiko teisių įtaka“, Sveikatos ir socialinių reikalų ministerija, Pristatymas, Stokholmas, 2017 m. gegužės 10 d.

31 Žr.: <https://www.unicef.org/violencestudy/pdf/Final%20Declaration%20VAC-28%20Aug-Kyoto.pdf>

religinėmis bendruomenėmis ir jų viduje arba daugelio religijų susirinkimų metu, siekiant uždrausti ir panaikinti vaikų fizines bausmes.³²

4.1.4 AIŠKI KRYPTIS IR MOKYMAI TIEMS, KURIE DIRBA SU VAIKAIS IR VAIKAMS

Siekiant, kad draudimu būtų pasiektas tikslas – sustabdyti tėvus nuo smurtinių ar kitokių žiaurių ar žeminančių bausmių taikymo per palaikančias ir švietėjiškas, o ne baudžiamąsias intervencijas – reikia aiškių gairių ir krypties. Visi su vaikais ir vaikams bei jų šeimomis dirbantys valstybės tarnautojai ir specialistai turi gauti su draudimo tikslais susijusius patarimus ir mokymus dėl to, kaip įgyvendinti draudimą, jog jis atitiktų geriausius vaiko interesus. Tai apima:

- Politikos formuotojus
- Sveikatos apsaugos, švietimo ir socialinės rūpybos specialistus
- Policiją, prokuratūros ir teismo darbuotojus

Kiekvienai grupei turėtų būti teikiamos konkrečios rekomendacijos, nurodančios konkrečius jų vaidmenis įgyvendinant draudimą namų aplinkoje. Rekomendacijose turėtų būti pabrėžiamas draudimo tikslas, vaikų teisė į vienodą apsaugą, dėmesys pozityviems atsakams ir intervencijoms, skirtoms padėti šeimoms, kurioms reikia pagalbos, ir pabrėžiama, kad bet koks vaiko atskyrimas nuo jo tėvų turi būti paskutinė priemonė, taikoma tik tada, kai manoma, kad tai būtina geriausiems vaiko interesams ir yra privaloma dėl teisminės kontrolės.

4.2 PRANEŠIMŲ IR PERSIUNTIMŲ KITOMS INSTITUCIJOMS SKAIČIAUS DIDINIMAS

Su vaikais ir šeimomis dirbantys specialistai dažnai nerimauja, kad po to, kai jie praneša apie įtariamus ar nustatytus fizinių bausmių taikymo atvejus, jie gali prarasti savo klientų pasitikėjimą arba kad tai gali sukelti papildomą įtampą šeimai, kurio situacija jau dabar yra sunki.

Dėl nežinomų procedūrų baimės, rizikos, kad kils šeimos atskyrimo pavojus, nenorėdami tėvus paversti nusikaltėliais ar patys būti skundikais, tiek patys vaikai, šeimos nariai, tiek ir visuomenės nariai (pvz., kaimynai) taip pat gali nenorėti pranešti apie fizines bausmes.

Kai kurie iš šių nuogąstavimų gali užkirsti kelią ir tėvams bei globėjams patiems kalbėti ir ieškoti pagalbos keičiant savo elgesį, ypač tose šalyse, kuriose fizinės bausmės draudžiamos ir jų taikymas yra tam tikra socialinė stigma.

Jaunuoliai, su kuriais buvo konsultuojamasi Estijoje, apibūdino keletą veiksnių, dėl kurių vaikai vengia pranešti apie fizines bausmes namuose:

- Baimė būti paimtiems iš savo šeimų. Vaikai dažnai

mieliau sutiktų su tam tikru smurtu, nei rizikuotų būti atskirti nuo savo šeimų. Dėl šios priežasties, kai kurie smurtą namuose patyrę vaikai apie tai nepasakoja nei draugams, nei mokytojams ar socialiniams darbuotojams. Kartais, kai smurtauja vienas iš tėvų, vaikai net nepasakoja apie tai kitam iš tėvų, tėvui ar motinai, nes nenori, kad juos nubaustų.

- Baimė dėl savo patirties pajauti konfidencialumo stoką. Jauniems žmonėms gali būti sunku pasitikėti mokytojais, socialiniais darbuotojais ar psichologais mokykloje, nes jie baiminasi, kad šie neišsaugos jų patirties konfidencialumo.
- Gėda, susijusi su fizinėmis bausmėmis, neleidžia vaikams atvirai diskutuoti apie savo patirtį ir jos poveikį jiems. Vaikai dažnai jaučia gėdą ne tik dėl to, kad yra fizinių bausmių taikymo auka, bet ir dėl tėvų elgesio ar klaidingo manymo, kad tai meta šešėlį ant jų ar jų šeimos..

Vaikai turėtų žinoti, kad nėra gerai, kai tėvai juos muša ir jie turėtų būti skatinami konfidencialiai apie tai kalbėti ir ieškoti pagalbos. Jie turėtų žinoti, kad saugoti paslaptis nėra jų pareiga ir kad yra paslaugų, kurios gali padėti tėvams, o paimti vaiką iš šeimos ar nubausti jo (jos) tėvus gali būti visai nebūtina.

Specialistai ir valstybės tarnautojai privalo laikytis konfidencialumo taisyklių, tačiau jie taip pat privalo saugoti vaikus nuo smurto, todėl daugelyje šalių galioja prievolė pranešti apie smurtą ir nepaisyti konfidencialumo.

Valstybės tarnautojai ir specialistai turi būti atviri su vaiku ir informuoti jį (ją) apie tai, ką, remdamiesi iš vaiko gauta informacija, jie ketina daryti geriausių vaiko interesų labui.

Veiksniai, Baltijos jūros regione padėję padrąsinti ir paskatinti pranešti apie įtariamus ar nustatytus fizinių bausmių taikymo atvejus ir persiuntimą kitoms institucijoms, apima prievolę pranešti apie smurtą ir nemokamą nacionalinių pagalbos linijų prieinamumą.

4.2.1 PRIEVLŪ PRANEŠTI APIE ĮTARIAMUS SMURTO ATVEJUS

Prievole pranešti apie žinomus ar įtariamus smurto prieš vaikus atvejus siekiama iš anksto nustatyti žalos vaikams padarymo atvejus, kurie kitaip nebūtų atkreipę atitinkamų institucijų, turinčių įgaliojimus įsikišti, kad apsaugotų vaiką, dėmesio. Ji taip pat sustiprina etinį visų suaugusiųjų įsipareigojimą rūpintis ir saugoti vaikus nuo smurto ir žalos bei padeda kurti labiau į vaiką orientuotą kultūrą, mažiau tolerantišką piktnaudžiavimui ir smurtui prieš vaikus.

Pranešimai apie smurtą paprastai grindžiami įtarimais; atskiras pilietis neturi teisės priimti sprendimo ar nuosprendžio dėl problemos pobūdžio arba dėl to, kokių priemonių reikia imtis. Socialiniai darbuotojai yra kompetentingi rinkti įrodymus ir įvertinti atskirą

atvejį, kad atsižvelgdami į geriausius vaiko interesus, galėtų priimti atitinkamus sprendimus. Svarbu, kad visi susiję asmenys žinotų, jog pats savaime pranešimas nesukelia jokių sankcijų šeimai, bet yra būtinas žingsnis siekiant užtikrinti, kad sistema galėtų veikti teisingai ir veiksmingai.

PAVYZDŽIAI

Įvairios šalys pasirinko skirtingus privalomų pranešimų apie smurtą metodus. Įsipareigojimai pranešti apie smurtą gali būti taikomi valstybės tarnautojams ir specialistams arba visiems piliečiams ir gali būti taikomi skirtingiems rizikos ir pavojaus vaikams lygiams. Pavyzdžiui, Estijos vaiko apsaugos įstatymas įpareigoja visus piliečius pranešti valdžios institucijoms apie vaiką, kuris yra „pavojuje“ (kai yra didelė rizika vaiko gyvybei ar sveikatai ir yra pagrįstų priežasčių manyti, kad vaikas susiduria su konkrečia grėsme) arba apie vaiką, kuriam „reikia pagalbos“ (tai plačiau apima visus atvejus, kai išskyla pavojus vaiko saugumui, gerovei ir vystymuisi).

Pranešimai apie smurtą gali būti teikiami socialinėms tarnyboms, jos atstovauja žemesnę pakopą, arba policijai, ir šalys tai organizavo skirtingais būdais. Švedijoje pranešimai paprastai teikiami socialinėms tarnyboms, kurios ištiria bylą ir priima sprendimą, ar pranešti apie konkretų atvejį policijai, kad būtų atliktas teisėsaugos organų tyrimas. Jei įmanoma, šį sprendimą priima Barnahus („barnahus“ – skandinavų kilmės žodis, reiškiantis „vaikų namas“, tai visapusiškai palankus centras vaikams, patyrusiems smurtą - vert. pastaba) daugiadisciplinė ir tarpžinybinė grupė. Estijoje socialiniai darbuotojai per dešimt dienų nuo pranešimo gavimo dienos privalo nuspręsti, ar pradėti socialinį tyrimą.

Galiausiai, poveikio priemonės gali būti taikomos arba ne, net jei nebuvo pranešta. Siekiant išlaikyti paslaugų teikimo šeimoms, kurioms reikia pagalbos, standartus, rekomenduojama taikyti poveikio priemones valstybės tarnautojams ir specialistams, kurie nesilaiko prievolės pranešti apie smurtą. Kaip ir Estijoje, poveikio priemonės negali būti taikomos piliečiams, kurie nesilaiko šio reikalavimo.

2017 m. Estijoje apie 40 proc. pranešimų apie vaikus, kuriems reikia pagalbos arba kuriems yra iškilęs pavojus, pateikė valstybės tarnautojai ir specialistai, pvz., policijos pareigūnai, socialiniai darbuotojai ar vaikų darželio personalas, nors ir kaimynai taip pat pranešė apie įtarimus dėl netinkamo elgesio su vaikais³³

IŠMOKTOS PAMOKOS

Prievolė pranešti apie smurtą prisidėjo prie to, kad daugiau atvejų sulaukė valstybės institucijų ir paslaugų teikėjų dėmesio. Daugelyje šalių yra stebima tendencija, kad įvedus prievolę pranešti apie smurtą, per pirmuosius metus padaugėja pranešimų skaičius, taigi ir atvejų skaičius, o vėliau vėl grįžtama į įprastines normas. Todėl yra svarbu tinkamai suplanuoti ir pasiruošti prievolės pranešti apie smurtą įvedimui, kad būtų sustiprintas paslaugų teikimas ir reagavimas į gaunamus pranešimus. Tai apima biudžeto paskirstymą, atitinkamų valstybės tarnautojų ir specialistų įdarbinimą ir mokymo teikimą.

4.2.2 NACIONALINĖS PAGALBOS LINIJOS

Pagalbos linijos gali būti integruotos į socialinių paslaugų teikimą, kad vaikai, tėvai, specialistai ir kiti, ieškantys pagalbos dėl fizinių bausmių taikymo ir kitokio smurto namuose atvejų, galėtų kreiptis į nemokamą ir prieinamą pirminės pagalbos centrą. Jie teikia konfidencialias paslaugas, kurios paprastai siūlo informaciją, paramą, rekomendacijas ir nukreipia į kitas institucijas.

Nemokamų nacionalinių pagalbos linijų nauda yra didelė. Jos yra plačiai prieinamos geografinės aprėpties ir prieinamumo atžvilgiu, kadangi yra nemokamos. Jos teikia patogią ir greitą prieigą prie tikslios informacijos, patarimų ir paramos, ypač tos, kurios teikia 24/7 paslaugas, nekritikuoja, užtikrina konfidencialumą ir kai kuriais atvejais net anonimiškumą. Svarbu tai, kad pagalbos linijos taip pat gali tapti vartais į kitas paslaugas, įskaitant konsultavimą, sveikatos apsaugos paslaugas ir skubią pagalbą.

Pagalbos linijos turėtų teikti aktualią ir kultūros požiūriu tinkamą informaciją ir skatinti vienodas prieinamumo galimybes, ypatingą dėmesį skiriant pažeidžiamiems vaikams ir suaugusiems, o taip pat žmonėms su negalia.³⁴

IŠMOKTOS PAMOKOS

- Vaikai ir tėvai naudojami tomis paslaugomis, kuriomis pasitiki ir kurias suvokia kaip reikšmingas.
- Lengvai prieinama nacionalinė pagalbos linija suteikia galimybę vaikams, tėvams ir specialistams naudotis informacija, patarimais ir skundų nagrinėjimo mechanizmu. Todėl veiksminga pagalbos linijos integracija į nacionalinę vaikų apsaugos sistemą padeda gerinti vaikų apsaugą.
- Kokybės užtikrinimas yra gyvybiškai svarbus, įskaitant tinkamą personalo ir savanorių įdarbinimą, mokymą ir priežiūrą, paslaugų stebėseną bei vertinimą.

³³ Eve Liblik, Socialinio draudimo valdyba, Nacionalinė konsultacija, Estija, Narva, 2017 m. lapkričio 16 d.

³⁴ Socialinės politikos vertinimo ir tyrimų skyrius (Superu). Kas žinoma apie socialinio sektoriaus nemokamų telefono linijų efektyvumą? Greita įrodymais pagrįstos literatūros apžvalga, 2018 m. vasario mėn.

- Anonimiškumas gali padėti paskatinti pranešti apie smurtą be gėdos, stigmatizacijos ar pasekmių baimės. Estijos vaikų pagalbos linija pripažino, kad vaikai ar kaimynai, kurie liudija dėl smurto prieš vaikus, paprastai nenori minėti savo vardo. Didelių pažeidimų atvejais pagalbos linijos darbuotojai informuoja policiją, kuri gali tuoj pat išvykti į namus.
- Pagalbos linijomis gali būti naudojamosi siekiant gauti daugiau patarimų ir informacijos nei pranešant apie smurtą. Naujausi Švedijos tyrimai parodė, kad, nors ir dažnai naudojamosi pagalbos linija, tik 1,6 proc. smurtą patiriančių vaikų apie tai, kad patyrė smurtą, praneša per anoniminę pagalbos liniją (dažniausiai apie patirtą smurtą pranešama draugui, o po to broliui ir seseriai).
- Pagalbos linijoms naudinga nuolat atsinaujinti ir būti pažangioms, kad kuo geriau atitiktų besikreipiančių asmenų poreikius. Todėl sąvoka „pagalbos linija“ naudojama platesne prasme, nes pagalbos telefonu linijos paslaugos išsiplėtė ir yra naudojamos kitose platformose, įskaitant žiniatinklį, el. paštą ir žinutes.

05

atsakas į fizinių bausmių taikymo atvejus

Šeimos vienovės išsaugojimas ir atskyrimo prevencija yra pagrindiniai vaiko apsaugos sistemos tikslai. Kai nustatomas fizinių bausmių taikymo namuose atvejis, tinkamiausias ir geriausias vaiko interesus atitinkantis atsakas yra pagalba tėvams, keičiant jų elgesį ir atkuriant ar sustiprinant šeimos gebėjimą rūpintis vaiku. Tais atvejais, kai vaikas negali likti savo šeimoje, nes ten jam gresia pavojus, pirmiausia reikia įvertinti ir atsižvelgti į geriausias vaiko interesus. Atsižvelgiant į konkrečias aplinkybes, geriausi vaiko interesai turi būti atskirai nustatomi kiekvienu konkrečiu atveju.

5.1 VAIKŲ ĮTRAUKIMAS Į PASLAUGŲ KŪRIMĄ IR ATSAKAS Į SUSIRŪPINIMĄ KELIANČIUS ATVEJUS

Vaiko teisių konvencijos 12-ame straipsnyje nurodoma vaiko teisė būti išklaustam. Ja suteikiama teisė vaikams pareikšti savo nuomonę ir tai, kad būtų tinkamai atsižvelgta į jų nuomonę pagal jų amžių ir brandą visais su jais susijusiais klausimais. 12-asis straipsnis pripažįstamas vienu iš pagrindinių Konvencijos principų ir yra esminis aiškinant bei įgyvendinant visas kitas teises. Juo pripažįstama, kad vaikai yra savo gyvenimo ir patirties ekspertai ir šis principas taikomas tiek socialiniam, tiek politiniam dalyvavimui, taip pat teisiniams ir administraciniam procesams, turintiems įtakos vaikui. Pastarasis reikalauja vaiko interesus atitinkančio bendravimo ir apklausų, įskaitant ir vaikui palankios aplinkos suteikimą.

Kalbant apie jų socialinį ir politinį dalyvavimą, vaikai gali teikti vertingą indėlį kuriant paslaugas ir reaguojant į smurto namuose atvejus. Vadinasi, vaikų įtraukimas į procesą turi būti kruopščiai parengtas, siekiant užtikrinti, jog būtų laikomasi apsaugos įsipareigojimų ir pasirenkant geriausias metodus, tinkančius įvairaus amžiaus vaikams, turintiems skirtingą brandos lygį ir

saviraiškos gebėjimą. Pasirinkimai gali apimti dramos, meno, tapybos naudojimą, trumpų filmų kūrimą ar skaitmeninį pasakojimą.

PAVYZDYS

Atlikdamas apklausas ir veddamas grupines diskusijas su vaikais apie įvairias situacijas, įskaitant ir smurto temą, Švedijos vaikų ombudsmenas taiko metodą, vadinamą „Jaunieji kalbėtojai“.³⁵ Vaikų ombudsmenas, bendradarbiaudamas su vaikais, taip pat sukūrė draugišką internetinę svetainę „Koll på Soc“³⁶ kuri teikia vaikams palankią informaciją apie jų teises bei informaciją, kaip susisiekti su socialinėmis tarnybomis, socialinių paslaugų vaidmenį ir atitinkamus įstatymus, įskaitant teisiškai draudžiančius fizines bausmes.

VAIKŲ IR JAUNŲ ŽMONIŲ REKOMENDACIJOS BALTIJOS JŪROS REGIONE ³⁷

- Vaikai nori gauti daugiau kokybiškos informacijos apie smurto prevenciją, jų teises ir, jei reikia, apie tai, kur gauti pagalbą. Šiam tikslui būtų naudingos interaktyvios interneto svetainės ir erdvės netoli mokyklų ar kitų vietų, kuriose vaikai praleidžia savo laisvalaikį.

³⁵ Žr.: <https://www.barnombudsmannen.se/young-speakers/om-unga-direkt/>

³⁶ Žr.: <https://kollpasoc.se/>

³⁷ Vaikystė be smurto: Perėjimas nuo fizinių bausmių Baltijos jūros regione, Nacionalinė konsultacija Švedijoje, 2017 m. gegužės 8–10 d.; ir Vaikystė be smurto: Perėjimas nuo fizinių bausmių Baltijos jūros regione, Nacionalinės konsultacijos ataskaita Estijoje, 2017 m. lapkričio 15–17 d.

- Socialiniai darbuotojai ir kiti specialistai turėtų būti aktyvesni ir daugiau dėmesio skirti vaikams, kurie, jų manymu, patiria smurtą namuose, kad padėtų vaikams atvirai išsikalbėti.
- Mokiniai norėtų turėti galimybę bet kuriuo metu anonimiškai susisiekti su socialiniu darbuotoju. Tai galėtų padėti sumažinti nerimą ir netikrumą dėl to, kokį poveikį jų šeimai gali sukelti atviras kalbėjimas apie smurtą namuose.
- Vaikai turėtų aktyviau ir sistemingiau dalyvauti priimančiam su jais susijusius sprendimus. Temos, susijusios su smurtu prieš vaikus ir veiksmingu bendravimu su vaikais, turėtų būti įtrauktos į visų, su vaikais ir šeimomis dirbančių specialistų, įskaitant socialinius darbuotojus, mokytojus ir psichiatrus, akademinį ir kvalifikacijos kėlimo mokymą.
- Mokytojai ir dienos priežiūros darbuotojai turėtų pradėti kalbėti apie fizines bausmes su vaikais nuo mažens vaikų lopšeliuose, vaikų darželiuose bei pradinėse mokyklose.
- Turėtų būti prieinamos grupinės programos vaikams, kurie patyrė įvairių formų smurtą, nes vaikai yra įpratę praleisti laiką skirtingose vaikų grupėse, o daugelis vaikų jaučiasi laisvai užsiimdami veikla kartu su kitais vaikais.

5.2 TEIGIAMOS INTERVENCIJOS ŠEIMŲ RĖMIMUI

Esminis fizinių bausmių taikymo prieš vaikus šeimoje draudimo tikslas yra užkirsti kelią smurtui prieš vaikus, keičiant požiūrį ir praktiką bei skatinant vaikų auklėjimo be smurto formas. Vaikai yra priklausomi nuo tėvų, o šeima pripažįstama kaip natūrali vaikų augimo ir gerovės aplinka. Todėl šeimos vienovės išsaugojimas ir atskyrimo prevencija turėtų būti pagrindiniai bet kokios vaikų apsaugos sistemos tikslai, pagrįsti JTVTK (9 straipsnis).

Kai nustatomas fizinių bausmių taikymo namuose atvejis, tinkamiausias ir geriausias vaiko interesus atitinkantis atsakas yra pagalba tėvams, keičiant jų elgesį ir atkuriant ar sustiprinant šeimos gebėjimą rūpintis vaiku. Išimtis taikoma tik tais atvejais, kai iškyla pavojus vaiko saugumui bei sveikatai, atskyrimas yra būtinas siekiant apsaugoti vaiką.

PAVYZDŽIAI

Baltijos jūros regione ir kitose šalyse buvo įgyvendinta daugybė į vaiką orientuotų visuminių paslaugų ir daugiadisciplinių priemonių, skirtų reaguoti į fizinių bausmių taikymą namuose. Sėkmingų intervencijų pavyzdžiai apima Barnahus centro modelį, pagrįstą daugiadisciplinėmis ir tarpžinybinėmis intervencijomis, kurios yra vykdomos vaikui palankioje aplinkoje. Profesionalios teismo ekspertizės apklausa ir vaiko medicininis vertinimas yra pagrindiniai Barnahus modelio komponentai. Be to, šeimos grupinės konferencijos metodas yra struktūrizuota konfliktų

vertinimo ir sprendimo sistema ir, padedant valstybės tarnyboms, aktyviai įtraukia visus šeimos narius. Šis metodas moko šeimos narius rasti jų problemų sprendimo būdus ir prisiimti atsakomybę juos sprendžiant.

5.3 Į VAIKUS ORIENTUOTOS PASLAUGOS

Nėra vieno apibrėžimo, ką reiškia „į vaiką orientuotas“ priėjimas, ir kaip to galima pasiekti socialinių paslaugų, švietimo sektoriaus ir kitų sričių praktikoje. Tačiau patirtis rodo, kad veiklos nukreipimas į vaiką pareikalauja radikalių mąstymo pokyčių. Šiandien daugelio Europos valstybių sistemos ir paslaugos vis dar daugiausia dėmesio skiria suaugusiems.³⁸

Būti orientuotu į vaiką nereiškia, kad reikia būti su vaiku ar paklusti kiekvienam vaiko norui. Tai greičiau apibūdina požiūrį, kai svarbiausias dėmesys skiriamas vaiko interesams, teisėms ir požiūriui. Tai labiau apibūdina požiūrį, pagal kurį sprendimų centre yra geriausi vaiko interesai, teisės ir nuomonė. Gerosios praktikos ir apsaugos priemonių sistema gali padėti veiksmingai orientuotis į vaikus. Individualus kiekvienos atvejo nagrinėjimas yra esminis į vaiką orientuoto požiūrio aspektas. Apskritai, situacija turėtų būti aptariama su vaiku, deramai atsižvelgiama į jo (jos) nuomonę ir poreikius, skiriama laiko, kad vaikas galėtų pareikšti savo nuomonę, ir jam (jai) būtų suteikta reikiama pagalba. Labai svarbu, kad vaikas suprastų, kas vyksta, jaustųsi išgirstas ir žinotų, kokie veiksmai bus atliekami kaip proceso pasekmė. Todėl į vaikus orientuotas elgesys – tai prieinamas dialogas, diskusijos ir atsižvelgimas į individualias situacijas bei poreikius.

ASMENS DUOMENYS IR SMURTO PREVENCIJA

Visos Europos šalys turi gana panašius duomenų apsaugos įstatymus, tačiau kai kurios Baltijos jūros regiono šalys sukūrė vieningas nacionalines socialinių paslaugų duomenų bazes, kurios veiksmingai palengvino greitą prieigą prie informacijos apie vaikus ir šeimas, kurioms gresia smurtas. Šeimai persikrausčius iš vienos savivaldybės į kitą, vieninga duomenų bazė leidžia užtikrinti paslaugų tęstinumą, nes socialinės tarnybos gali susipažinti su šeimos, kuri anksčiau buvo susisiekusi su kitoje savivaldybėje esančiomis tarnybomis, byla. Tai pagerina paslaugų kokybę ir greitį bei suteikia svarbią apsaugą vaikams, nes kiekvienoje naujoje vietoje nereikia vaikų ir tėvų iš naujo apklausti ir prašyti pakartotinai pasakoti apie keblią ar traumojančią patirtį. Taip pat sumažinamas valstybinių ir privačių paslaugų teikėjų krūvis ir išlaidos.

³⁸ Dana Narvaiša, Cėσιο naujoji mokykla, Centro „Dardedze“ metinė tarptautinė konferencija, 2017 m. spalio 10 d.

5.4 RIBŲ NUSTATYMAS

Vaiko apsaugos ir socialinės rūpybos sistemos turi būti sukurtos taip, kad padėtų šeimoms likti kartu, kai tai atitinka geriausius vaiko interesus. Kai kuriais atvejais vaikas negali likti savo šeimoje nepatirdamas didelės žalos. Tačiau net jei tai daroma siekiant apsaugoti vaiką, vaiko atskyrimas nuo šeimos gali būti suvokiamas kaip sunkiausia bausmė tiek vaikui, tiek ir jo (jos) tėvams.

JT Generalinės Asamblėjos suderintomis Alternatyvios vaikų globos gairėmis³⁹ siekiama užtikrinti, kad vaikai nebūtų nepagrįstai atiduodami globai, ir vis dėlto, jei tokia globa teikiama, ji turi būti teikiama deramomis sąlygomis, atitinkančiomis vaiko teises ir geriausius jo interesus. Vaikas turėtų būti atskiriamas nuo savo tėvų tik kraštutiniu atveju ir tik tuo atveju, jei vaiko neįmanoma apsaugoti kitomis, mažiau intervencinėmis priemonėmis.

Turi būti vertinami geriausi vaiko interesai ir į juos atsižvelgiama kaip į svarbiausią veiksnią, o jie turi būti nustatomi kiekvienu konkrečiu atveju atskirai, atsižvelgiant į ypatingas vaiko aplinkybes. JT Vaiko teisių komitetas pateikė du atskirus žingsnius, kurių privaloma laikytis priimant sprendimą:⁴⁰

- „**Geriausių interesų vertinimas**“ – tai išsiaiškinti, kokie veiksniai yra svarbūs konkrečiu atveju, ir priimant sprendimą kruopščiai juos įvertinti. Šį vertinimą turėtų atlikti daugiadisciplinė komanda ar sprendimus priimantis asmuo ir jo (jos) personalas, o atliekant vertinimą privalo dalyvauti pats vaikas.
- „**Geriausių interesų nustatymas**“ – tai oficialus procesas, atliekamas laikantis griežtų procedūrinių garantijų, kuriomis siekiama nustatyti geriausius vaiko interesus, remiantis geriausių interesų vertinimu. Tai užtikrina teises garantijas ir tinkamą teisės taikymą.

VEIKSNIAI, Į KURIUOS TURI BŪTI ATSIŽVELGIAMA VERTINANT GERIAUSIUS VAIKO INTERESUS⁴¹

- **Vaiko nuomonė.** JTVTK 12-ame straipsnyje numatyta, jog visi vaikai, įskaitant labai mažus ar pažeidžiamus vaikus, turi teisę pareikšti savo nuomonę kiekvienu su jais susijusiu klausimu ir kad priklausomai nuo jų amžiaus ir brandos, į jų nuomonę turi būti atsižvelgiama, leidžiant daryti įtaką nustatant jų geriausius interesus.
- **Vaiko tapatumas.** Jis apima tokias savybes kaip lytis, seksualinė orientacija, nacionalinė kilmė, religija ir įsitikinimai, kultūrinis tapatumas, asmenybė. Nors vaikai ir jaunimas turi pagrindinius visiems bendrus poreikius, šių poreikių išraiška priklauso nuo įvairių aspektų, įskaitant jų besivystančius gebėjimus.

- **Šeimos aplinkos išsaugojimas ir santykių palaikymas.** Atskyrimo atvejais valstybė, kiek tai yra įmanoma, privalo užtikrinti, kad situaciją įvertintų daugiadisciplinė specialistų komanda dalyvaujant teisminėms institucijoms ir užtikrinant, jog nėra jokios kitos galimybės patenkinti geriausius vaiko interesus. Kiekvienas atskirtas vaikas privalo turėti galimybę palaikyti ryšius ir santykius su savo tėvais ir šeima (broliais, seserimis, artimaisiais ir kitais asmenimis, su kuriais vaikas palaikė stiprius asmeninius santykius iki atskyrimo), išskyrus atvejus, kai tai neatitinka geriausių vaiko interesų.
- **Vaiko priežiūra, apsauga ir saugumas.** Tai taikoma plačiąja prasme, nes tikslas yra ne tik apsaugoti vaiką nuo žalos, bet ir užtikrinti vaiko visapusišką „gerovę“ ir vystymąsi, apimančią jo pagrindinius materialinius, fizinius, išsilavinimo ir emocinius, o taip pat meilės bei saugumo poreikius.
- **Pažeidžiamumo situacija.** Tai gali būti susiję su negalia, priklausymu mažumos grupei, jei vaikas yra pabėgėlis ar prieglobsčio prašytojas, smurto auka ar kt. Turi būti atsižvelgta į skirtingus kiekvieno vaiko pažeidžiamumo tipus ir laipsnius.
- **Vaiko teisė į sveikatos priežiūrą.** Vaiko teisė į sveikatos priežiūrą ir jo (jos) sveikatos būklė yra svarbiausi vertinant geriausius vaiko interesus.
- **Vaiko teisė į išsilavinimą.** Tai reiškia, jog vaikas turi teisę nemokamai įgyti kokybišką išsilavinimą, įskaitant ankstyvąjį ugdymą, neformalųjį švietimą ar savišvietą ir su tuo susijusias veiklas.

IŠMOKTOS PAMOKOS

- Gaudžiai susijusios priemonės, prievolė pranešti apie smurtą ir vietinis perdavimo kitoms institucijoms mechanizmas yra pagrindiniai elementai, kurių pagrindu vaiko apsaugos sistema veikia vietos lygmeniu. Jie gali padėti užtikrinti, kad įtarimus ir smurto požymius ištiria kompetentingos institucijos, atsakingos už tinkamą tolesnių priemonių taikymą.
- Šeimos atskyrimo atvejais paslaugos yra veiksmingesnės, kai jų teikėjai kelia gyventojų, kuriems jie dirba, pasitikėjimą. Bendruomenės pagrindu veikiančiomis vaiko apsaugos ir socialinėmis paslaugomis pasitikima labiau nei valstybės tarnybomis, nes jas teikia bendruomenės žmonės, bet iš esmės, siekiant pasitikėjimo, paslaugos turėtų užtikrinti skaidrumą, patikimumą, atskaitomybę ir nešališkumą smurto namuose nagrinėjimo ir tolesnių veiksmų atvejais.
- Svarbu, kad neformalus ir formalus vaikų apsaugos sistemos subjektai veiksmingai koordinuotų veiklą ir kad būtų aišku, kaip jie bendradarbiauja ir institucijos siunčia bylas viena kitai.

³⁹ Generalinės Asamblėjos rezoliucija, 64/142 priedas.

⁴⁰ JT Vaiko teisių komitetas, Bendrasis komentaras Nr. 14 (2013) dėl vaiko teisės į tai, kad pirmenybė būtų teikiama jo interesams (3 straipsnio 1 paragrafas), 47 paragrafas.

⁴¹ Ten pat. 52–79 paragrafas

Vaikystė be smurto

Programos „Vaikystė be smurto“ tikslas – skatinti visišką fizinių bausmių draudimo Baltijos jūros regione įgyvendinimą, daugiašalėms suinteresuotoms šalims bendradarbiaujant, planuojant ir vykdant bendrus veiksmus. Programai vadovauja Baltijos jūros valstybių taryba ir yra bendrai finansuojama iš Europos Komisijos.

www.childrenatrisk.eu/nonviolence

Baltijos jūros valstybių taryba

1992 m. įsteigta Baltijos Jūros Valstybių Taryba (BJVT) yra politinis forumas, skirtas regioniniam tarpvyriausybiniam bendradarbiavimui ir dialogui. BJVT valstybės narės yra Danija, Estija, Suomija, Vokietija, Islandija, Latvija, Lietuva, Norvegija, Lenkija, Rusija, Švedija ir Europos Komisija. BJVT veikia per savo tinklus ir ekspertų grupes. 1998 m. BJVT pradėjo darbą įgyvendinant JT vaiko teisių konvenciją. BJVT Vaikų rizikos ekspertų grupė bendradarbiauja su nacionaliniais, regioniniais ir tarptautiniais suinteresuotais subjektais tam, kad būtų panaikintas piktnaudžiavimas, išnaudojimas, prekyba žmonėmis ir visų formų smurtas prieš vaikus. **www.cbss.org**

Regioninė iniciatyva ir partnerystė

Programa „Vaikystė be smurto“ veikia kartu su Estijos, Suomijos, Latvijos ir Švedijos ministerijomis bei Lenkijos vaikų teisių ombudsmenu. Ekspertų susitikimuose dalyvavo ir ministerijų, nacionalinių parlamentų, ombudsmeno tarnybos vaikų klausimams, akademinės bendruomenės ir organizacijų, taip pat vaikų iš daugelio Baltijos jūros regiono šalių atstovai, kurie prisidėjo prie programos ir rekomendacijų ataskaitų. Taip pat dalyvavo ir kitų Europos šalių bei institucijų ekspertai.

Visuotinė iniciatyva dėl visų fizinių bausmių vaikams panaikinimo

„Visuotinė iniciatyva dėl visų formų vaikų fizinių bausmių panaikinimo“ bendradarbiauja su vyriausybėmis ir nevyriausybėmis institucijomis siekdama visuotinio uždraudimo ir vaikų fizinių bausmių panaikinimo. Programos „Vaikystė be smurto“ tarptautinis partneris. **www.endcorporalpunishment.org**

Rekomendaciniai pranešimai

Nuoseklus vadovas dėl vaikų teisių konvencijos įgyvendinimo, siekiant uždrausti fizines bausmes

---

Vaikystės be smurto užtikrinimas –

Fizinių bausmių draudimo namų aplinkoje įgyvendinimo rekomendacijos

---

Vaikų auklėjimas be smurto –

pozityvi tėvystė, siekiant uždrausti fizinių bausmių taikymą

Palaikančių bendruomenių, skirtų vaikystei be smurto, kūrimas – sąmoningumo skatinimo kampanijos, kuriomis siekiama uždrausti fizinių bausmių taikymą

Paslaugų teikėjai – vaikystės be smurto šalininkai –

Paslaugų teikimas vaikams ir tėvams, siekiant uždrausti fizinių bausmių taikymą

Pažangos, orientuotos į vaikystę be smurto stebėjimas –

požiūrio ir elgesio pokyčių įvertinimas siekiant uždrausti fizinių bausmių taikymą.

Programai „Vaikystė be smurto“ vadovauja
Baltijos jūros valstybių taryba bendradarbiaudama su:

Estijos socialinių reikalų ministerija,
Suomijos Socialinių reikalų ir sveikatos ministerija,
Latvijos gerovės ministerija,
Lenkijos vaikų teisių ombudsmenu,
Švedijos sveikatos ir socialinių reikalų ministerija,
„Visuotinė iniciatyva dėl visų fizinių bausmių vaikams panaikinimo“

Daugiau informacijos apie programą „Vaikystė be smurto“, įskaitant jos rekomendacinius pranešimus ir kampaniją, galima rasti adresu www.childrenatrisk.eu/nonviolence

Šį projektą bendrai finansuoja Europos Sąjunga pagal 2014–2020 m. Teisių, lygybės ir pilietybės programą. Šis leidinys atspindi tik autorių požiūrį, o Europos Komisija negali būti laikoma atsakinga už bet kokį jame pateikiamos informacijos naudojimą.

GLOBAL INITIATIVE TO
**End All Corporal
Punishment of Children**